

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ (Умумий қисм)

Маъруза: ЖИНОЯТДА ИШТИРОКЧИЛИК ТУРЛАРИ ВА ШАКЛЛАРИ (2соат).

Маърузачи: Ахраров Б., Салаев Н., Камалова Д.

1. МАЪРУЗАНИНГ НАТИЖАЛАРИ:

Маърузанинг мақсади шундан иборатки, жиноят ҳуқуқида иштирокчилик тушунчаси, унинг белгилари, иштирокчиларнинг турлари, иштирокчилик шакллари ва жавобгарлик доирасини ўрганишдан иборат. Маърузада жиноятга дахлдорлик ва дахлдорликнинг иштирокчиларнинг турларидан фарқи масаласига алоҳида эътибор қаратилади. Маъруза якунида ҳозирги кунда иштирокчилик учун жавобгарлик белгилаш масаасида қонунчилигимизда ва амалиётда мавжуд муаммолар муҳокама қилиниб, улар юзасидан фикр-мулоҳазалар айтилади.

Маъруза натижасида талаба:

- чекланган вақт доирасида ўзлаштирилган ўқув материални конструктив баён қилиш қобилияти;
- амалий мисоллар (фактлар) билан мустаҳкамланган важлар билдириш ва гуруҳда ишлаш кўникмаси;
- танқидий фикрлаш, оппонентни эшитиш ва ўз жавобини тегишли ҳуқуқий атамалар қўллаган ҳолда асослаш;
- иштирокчилик тушунчаси, унинг турлари ва шакллари амалий масалалар орқали аниқлай олиш кўникмасига эга бўлади.

2. ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАР:

Жиноятда иштирокчилик деб – қасддан содир қилинадиган жиноятни икки ёки ундан ортиқ шахснинг биргалашиб содир этишига айтилади (ЖК 28 моддаси).

Иштирокчилик шакли деганда - жиноят содир этишдаги ўзаро алоқадорлик, иштирокчилар ҳаракатини олдиндан тил бириктирган ҳолда амалга оширилиш даражаси, субъектив алоқадорлиги ва хусусиятига кўра фарқ қилувчи бир неча шахсларнинг биргаликдаги ҳаракати тушунилади.

Оддий иштирокчилик деб - икки ёки ундан ортиқ шахснинг олдиндан тил бириктирмай жиноят содир этишда биргалашиб қатнашишига айтилади.

Мураккаб иштирокчилик деб - икки ёки ундан ортиқ шахснинг олдиндан тил бириктириб қасддан жиноят содир этишига айтилади.

Уюшган гуруҳ деб эса - икки ёки ундан ортиқ шахснинг биргаликда *жиноий фаолият* олиб бориш учун олдиндан бир гуруҳга бирлашишига айтилади.

Жиноий уюшма деб - икки ёки ундан ортиқ уюшган гуруҳнинг жиноий фаолият билан шуғулланиш учун олдиндан бирлашишига айтилади.

3. МАВЗУ БЎЙИЧА ДАРС ОЛИБ БОРИШ МЕТОДИКАСИ:

Жиноят ҳуқуқида иштирокчилик тушунчаси ва турлари ёритиб ўтилади. Талабаларнинг эътибори, жиноятда дахлдорлик учун жавобгарлик масаласига қаратилади.

Иштирокчилик учун жавобгарлик масаласи амалий мисоллар ва казуслар ёрдамида муҳокама қилинади.

4. АСОСИЙ БЕЛГИЛАРИ:

Иштирокчиликнинг иккита белгиси мавжуд бўлиб, улар:

- объектив белгилар;
- субъектив белгилар.

Иштирокчиликнинг объектив белгиларига:

- биргаликдаги ҳаракат (сифат кўрсаткичи);

- айна бир жиноятда икки ёки ундан ортиқ шахснинг қатнашиши (миқдор кўрсаткичи)ни ташкил этади.

Сифат кўрсаткичи- қуйидаги ҳаракатларни содир этилишини англатади. Улар:

- жиноят иштирокчиларининг ҳар бири ўзига юклатилган вазифани (айни бир жиноятнинг объектив томонини ташкил қилувчи ҳаракатларни тўла ёки қисман) содир этишларини назарда тутиши;

- иштирокчилардан бирининг содир этган қилмиши иккинчисининг содир этиши лозим бўлган ҳаракатлари учун шароит яратиб бериши;

- умумий кўринишдаги ижтимоий хавфли оқибатнинг келиб чиқиши (моддий таркибли жиноятларда) барча иштирокчиларнинг биргаликдаги ҳаракатлари маҳсули сифатида гавдаланиши;

- биргаликдаги ҳаракат ва умумий оқибат ўртасидаги сабабий боғланишнинг мавжуд бўлишлиги.

Миқдор кўрсаткичи эса - жиноят содир этишда икки ёки ундан ортиқ жисмоний шахснинг иштирок этишини, уларнинг ҳар бири жиноий жавобгарлик субъекти ёшига етганлиги ва ақли расо шахс бўлишлигини англатади.

Иштирокчиликнинг субъектив белгиси – иштирокчиликдаги жиноят **умумий қасдор**қали содир этилишидир. Чунки шахс:

- содир этаётган қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаши;

- бошқа иштирокчиларнинг ҳам қилмишининг ижтимоий хавфлилигини англаганлиги;

- ижтимоий хавфли қилмишни бошқа иштирокчилар билан биргаликда содир этишни исташи;

- агар жиноят моддий таркибли бўлса, иштирокчи келиб чиқиши мумкин бўлган ижтимоий хавфли оқибатга кўзи етиши ва шундай оқибатни келиб чиқишини исташи.

Иштирокчилик - *эгри қасд*дан содир этиладиган жиноятларда ҳам мавжуд бўлиши мумкин. Лекин жиноят қонуни *эҳтиётсизлик*дан содир қилинадиган жиноятлар иштирокчиликдан содир этилмаслигини таъкидлайди.

ҚОЛГАН МАСАЛАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ЎҚИБ ТАЙЁРЛАШ.

5. СЕМИНАР САВОЛЛАРИ (4 соат):

1-семинар

1. Жиноят ҳуқуқида иштирокчилик тушунчаси ва аҳамияти.

2. Иштирокчиларнинг турлари.

3. Иштирокчиликнинг шакллари.

2-семинар

4. Иштирокчиларнинг жавобгарлик асослари ва чегаралари.

5. Иштирокчиларнинг ҳаракатларини квалификация қилиш.

6. Жиноятга дахлдорлик тушунчаси ва унинг турлари. дахлдорликни иштирокчиликдан фарқи.

6. КАЗУСЛАР:

1 В. Чга енгил автомашиналарнинг ойнасини ўғирлаш билан шуғулланишни таклиф қилди ва ўғирланган ойналарни сотиш билан шуғулланиш учун Ф.билан гаплашиб қўйганини айтди. Бир ой мобайнида В. ва Ч 6 та ойна ўғирладилар, Ф. эса бу ойналарни сотди. Навбатдаги ўғирликда В.ва Ч. қўлга олиндилар. Терговчи В.,Ч. ва Ф.нинг ҳаракатларини ЖКнинг 169-моддаси 4-қисми “в” банди билан, яъни уюшган гуруҳ томонидан ўғрилиқ содир этиш деб квалификация қилди.Ҳимоячининг фикрича, В.ва Ч нинг ҳаракатларини ЖКнинг 169-моддаси 2-қисми “в” банди билан, Ф.нинг ҳаракатини ЖКнинг 27-ва 169-моддаси 2-қисми “в” банди билан квалификация қилиш кераклилигини айтди.

Ҳимоячининг фикри қонунда асосланганми?

2. О. кўшниси Б.дан жўжаларини олиб қочаётган ёввойи мушукни отиш учун деб ов милтиғи ва битта патрон сўради. О. Б.дан олган милтиғи билан картада катта пул ютқазиб кўйган бизнес бўйича шеригини отди. Терговчи О.нинг ҳаракатини ЖКнинг 97-моддаси 2-қисми “и” банди, яъни ғаразли мақсадда одам ўлдириш деб, Б.нинг ҳаракатини эса ЖКнинг 27-моддаси ва 97-моддаси 2-қисми “м” билан, яъни О.содир қилган жиноятда ёрдамчи деб квалификация қилди.Ҳимоячининг фикрича, Б.қасддан одам ўлдиришда ёрдамчи бўлмаган, О.га қасддан жиноят содир етишда ёрдам кўрсатсада, буни қасддан қилингани йўқ, дейди. Ҳимоячининг фикри эътиборга лойиқми?

3.Рақиб М.дан ўч олиш мақсадида Р. жияни У.ни унинг хонадонини тўнашга кўндирди. Р. У.га уй эгаси уйда бўлмайдиган вақтини хабар қилди. У. хонадонга кириб, ўғирланган буюмларни чемадонга жойлаётганда, уйга уй эгаси М.кириб келади, жиноят содир қилиш жойида ушланган Р. М.нинг бошига биллур кулдон билан уриб, ўртача оғир шикаст етказди. Терговчи унинг ҳаракатини ЖКнинг 169-моддаси 3-қисми “в” банди, яъни уй-жойга кириб босқинчилик қилиш деб, Р.нинг ҳаракатини эса ЖКнинг 27-моддаси ва 164-моддаси 3-қисми “в” банди билан квалификация қилди. Ҳимоячининг фикрича, Р.нинг ҳаракатини ЖКнинг 27-модда ва 169-моддаси 3-қисми “б” банди билан квалификация қилиш кераклигини айтди Ҳимоячининг важлари эътиборга лойиқми?

4.Кечқурун уйга қайтаётган С. таниши Н.нинг Е. билан совуқ муносабатда бўлган Й.нинг гаражига кирмоқчи бўлганлигини кўриб қолди. Кўрқиб кетган Е. Н.га: “Хавотирланма, мен ҳеч нарса кўрмадим”, деб жўнаб қолади. Н. Й.га тегишли мототсиклни ўғирлайди. Терговчи Н.нинг ҳаракатини ЖКнинг 169-моддаси 3-қисми “б” банди билан, Е.нинг ҳаракатини ЖКнинг 27-модда ва 169-модда 3-қисми “б” банди билан квалификация қилди. Ҳимоячининг фикрича Е.нинг ҳаракатини ЖКнинг 241-моддаси 1-қисми билан, яъни жиноят ҳақида хабар бермаслик деб квалификация қилишни сўради. Бу борада сизнинг фикрингиз қандай?

5. В. Р.ни хотинининг жазмани Л. ни ўлдиришга кўндириб, 30.000 АҚШ доллари беришни ваъда қилди. 15.000 доллар миқдордаги авансни олган Р. Л.ни ўлдиради.Терговчи Р.нинг ҳаракатини ЖКнинг 97-моддаси 2-қисми “и” банди, яъни ғараз мақсадида одам ўлдириш деб, В.нинг ҳаракатини ЖКнинг 27 ва 97-моддаси 2-қисми “и” банди билан квалификация қилди. Ҳимоячининг фикрича, В.нинг ҳаракатини ЖКнинг 27 - ва 97-модда 1-қисми билан, яъни В. ғаразлик мақсадида эмас, рашк мақсадида ҳаракат қилди деган фикрни айтди. Ҳимоячинингфикриэътиборгалоийқми?

ЎҚИШ УЧУН АДАБИЁТЛАР:

1. Рустамбаев М.Ҳ. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси. Умумий қисм. I том: Жиноят тўғрисида таълимот. – Т.: Илм зиё, 2011. – 400 б.
2. Rustamboyev M.H. Jinoyat huquqi (umumiy qism). Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent: TDYI, 2006.
3. Кабулов Р., Якубов А.С., Шакуров Р.Р. ва бошқалар. Жиноят ҳуқуқи. Умумий қисм. Услубий материаллар.—Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2004.53 б.
4. Усмоналиев М., Бакунов П.Б. Жиноят ҳуқуқи. Умумий қисм. Олий ўқув юртлари учун дарслик. —Т., «Янги аср авлоди», 2010, 664 бет.
5. Рустамбоев А.М. Общие черты и различия уголовно-правовых признаков групповой и организованной преступности, // Ж. Давлат ва ҳуқуқ. 2005.- №5 (27). С.39-43.
6. Соттиев И.А. Жиноий уюшган гуруҳ тушунчаси билан боғлиқ муаммолар. // Тез. Ўзбекистон Республикасининг янги кодекслари: назария ва амалиёт, –Т.: – 1994. –Б.104-106.
7. <http://www.lex.uz>
8. <http://www.tsul.uz>